

कार्यकंत्राटाशी संबंधित करारपत्र किंवा प्रतिभूती बंधपत्र किंवा करार बंधपत्र या संलेख तथा दस्तावर देय होणाऱ्या मुद्रांक शुल्काच्याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ च्या अनुषंगाने निर्माण झालेली संदिग्धता दुर करण्याच्या अनुषंगाने स्पष्टीकरणात्मक मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: मुद्रांक-२०२०/अनौ.क्र.०१-२०१६/प्र.क्र.२१८/म-१(धोरण)
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
तारीख: १८ मार्च, २०२१

वाचा :-

१. महाराष्ट्र शासन राजपत्र, असाधारण भाग चार-ब, महसूल व वन विभाग, अधिसूचना क्र.मुद्रांक-२०१५/१०४९/प्र.क्र.३३४/म-१, दि.०३ जून, २०१६.
२. महाराष्ट्र शासन राजपत्र, असाधारण भाग चार-ब, महसूल व वन विभाग, अधिसूचना क्र.मुद्रांक-२०१७/७७७/प्र.क्र.१५७/म-१, दि.०६ डिसेंबर, २०१७.

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र राज्य शासनाने प्रसिध्द केलेल्या वेळोवळीच्या नियम तसेच शासन निर्णयान्वये विहित केलेल्या धोरणानुसार शासनाद्वारे किंवा शासनाच्या वतीने राज्य शासनाचे सर्व विभाग आणि/किंवा त्यांचे अधिनस्त कार्यालये किंवा सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था तसेच इतर महामंडळे/मंडळे/न्यास/अभिकरणे इ. मार्फत कामांचे आणि ती पार पाडताना लागणाऱ्या कामगारांसाठीच्या सेवांच्याबाबत कंत्राटदारांशी संबंधित कार्यकंत्राटाचे दस्त निष्पादित करण्यात येतात.

२. सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ मध्ये कंत्राटदाराने काम पार पाडण्यासाठी किंवा कंत्राटाचे उचित कार्यन्वयन करण्यासाठी विभागाबरोबर केलेली सर्व करारपत्रे किंवा प्रतिभूती बंधपत्रे किंवा करार बंधपत्रे यांना मुद्रांक शुल्कातून सूट असल्याचे विहित केले आहे.

३. जलसंपदा विभाग तसेच सार्वजनिक बांधकाम विभागाने त्यांच्या विभागांतर्गत तथा क्षेत्रिय कार्यालयांमार्फत निष्पादित करण्यात येणारे सर्व कार्यकरार हे मा.राज्यपाल महोदयांच्या वतीने शासन हितार्थ निष्पादित करण्यात येत असल्याने तसेच, उक्त सर्व कार्यकरार हे सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ नुसार मुद्रांक शुल्क माफीस पात्र असल्याची धारणा पक्की करण्याची प्रस्तुत महसूल (मुद्रांक शुल्क व नोंदणी) विभागास विनंती केली आहे.

४. त्यानुषंगाने, राज्य शासनाच्या महसूलांमध्ये कार्यकंत्राटाशी संबंधित संलेख तथा दस्तांच्या माध्यमातून जमा होणाऱ्या मुद्रांक शुल्करूपी महसूलाची निश्चिती करण्यासाठी, शासनाद्वारे किंवा शासनाच्या वतीने राज्यशासनाचे सर्व विभाग आणि/किंवा त्यांची क्षेत्रिय कार्यालये/महामंडळे/मंडळे/न्यास/अभिकरणे इ., सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था, सर्व निमशासकीय संघटना, सर्व बँक व्यवसाये किंवा राज्य शासनाची मालकी किंवा नियंत्रण असलेले किंवा राज्यशासनाकडून भरीव आर्थिक सहाय्य मिळणारे सर्व निकाय किंवा त्यांचा कोणताही

वर्ग किंवा त्यांच्या सर्व क्षेत्रिय यंत्रणा इत्यादींमार्फत, उचित असा मोबदला देऊन कंत्राटदाराच्यामार्फत 'विशिष्ट असे काम तथा विकास योजना किंवा सेवा' ठराविक कालावधीत पूर्ण करण्याच्या उद्देशाने, उक्त कोणत्याही विकास योजना तथा विशिष्ट कामाच्या किंवा सेवेच्या अनुषंगाने कार्यकंत्राटाशी संबंधित दस्त निष्पादित करण्यात येतात. उक्त निष्पादित करण्यात येणाऱ्या कार्यकंत्राटाशी संबंधित करारपत्र किंवा प्रतिभूती बंधपत्र किंवा करार बंधपत्र या संलेख तथा दस्तावर देय होणाऱ्या मुद्रांक शुल्काच्याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ च्या अनुषंगाने निर्माण झालेली संदिग्धता दूर करण्याच्या अनुषंगाने शासनस्तरावरून स्पष्टीकरणात्मक मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक:-

प्रस्तावनेमधील विवेचनाच्या पार्श्वभूमीवर भारतीय नोंदणी अधिनियमाच्या कलम १८ तसेच महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या कलम ३ आणि कलम ३० च्या खंड (एफ-ए) मध्ये विहित केलेल्या तरतूदींसह उक्त मुद्रांक अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची-१ मधील अनुच्छेद ६३ आणि उक्त मुद्रांक अधिनियमाच्या कलम १०ड च्या तरतूदींन्वये शासनास प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून शासनामार्फत दि.०३ जून, २०१६ व दि.०६ डिसेंबर, २०१७ रोजी शासन राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आलेल्या संदर्भाधीन अधिसूचनांसह सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ चे अवलोकन करता, कार्यकंत्राटाशी संबंधित करारपत्र किंवा प्रतिभूती बंधपत्र किंवा करार बंधपत्र या संलेख तथा दस्तावर देय होणाऱ्या मुद्रांक शुल्काच्याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ च्या अनुषंगाने निर्माण झालेली संदिग्धता दूर करण्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे स्पष्टीकरणात्मक सुचना निर्गमित करण्यात येत आहेत:-

“ज्याअर्थी, नोंदणी करणे अनिवार्य नसलेल्या कार्यकंत्राटाशी संबंधित दस्तावर देय होणाऱ्या मुद्रांक शुल्काच्या प्रदानाचे तथा यथोचित मुद्रांक शुल्क शासनखाती जमा करण्याचे दायित्व शासनाने जाणिवपूर्वक निर्णय घेऊन विधानमंडळाच्या संमतीने उक्त कार्यकंत्राट मिळणाऱ्या व्यक्तित्वर कायद्याद्वारे निश्चित केले आहे.

त्याअर्थी, 'नोंदणी करणे अनिवार्य नसलेल्या कार्यकंत्राटाशी संबंधित दस्तावर' देय होणाऱ्या मुद्रांक शुल्काच्या प्रदानाचे तथा उक्त मुद्रांक शुल्क भरण्याचे दायित्व शासनाने जाणिवपूर्वक निर्णय घेऊन विधानमंडळाच्या संमतीने 'उक्त कार्यकंत्राट मिळणाऱ्या व्यक्तित्वर' कायद्याद्वारे निश्चित केले असल्यामुळे, शासनाच्या जलसंपदा विभाग आणि सार्वजनिक बांधकाम विभागासोबतच अन्य विभागांमार्फत तथा क्षेत्रिय यंत्रणांमार्फत कंत्राटदारांना देण्यात येणाऱ्या कार्यकंत्राटावरील मुद्रांक शुल्क सार्वजनिक बांधकाम विभाग नियमावली तथा लेखा संहितेतील नियम तथा संहिता क्र.१९५ व १९५-अ नुसार माफीस पात्र असल्याची धारणा महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या तरतूदींस अनुलक्षून नियमोसंगत नाही.

त्याअर्थी आता, राज्य शासनाच्या महसूलामध्ये कार्यकंत्राटाशी संबंधित संलेख तथा दस्तांच्या माध्यमातून जमा होणाऱ्या मुद्रांक शुल्करूपी महसूलाची निश्चिती करण्यासाठी, शासनाद्वारे किंवा शासनाच्या वतीने राज्यशासनाचे सर्व विभाग आणि/किंवा त्यांची क्षेत्रिय कार्यालये/महामंडळे/मंडळे/न्यास/अभिकरणे इ., सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था, सर्व निमशासकीय संघटना, सर्व बँक व्यवसाये किंवा राज्य शासनाची मालकी किंवा नियंत्रण असलेले किंवा राज्यशासनाकडून भरीव आर्थिक सहाय्य मिळणारे सर्व निकाय किंवा त्यांचा कोणताही वर्ग किंवा त्यांच्या सर्व क्षेत्रिय यंत्रणा (ज्याचा एकत्रित उल्लेख यात यापुढे 'संबंधित शासकीय यंत्रणा' असा करण्यात आला आहे) इत्यादींमार्फत, उचित असा मोबदला देऊन कंत्राटदाराच्यामार्फत 'विशिष्ट असे काम तथा विकास योजना किंवा सेवा' ठराविक कालावधीत पूर्ण करण्याच्या उद्देशाने, उक्त कोणत्याही विकास

योजना तथा विशिष्ट कामाच्या किंवा सेवेच्या अनुषंगाने कार्यकंत्राटाशी संबंधित दस्त निष्पादित करण्यात येतात. उक्त निष्पादित करण्यात येणाऱ्या कार्यकंत्राटाशी संबंधित करारपत्र किंवा प्रतिभूती बंधपत्र किंवा करार बंधपत्र या संलेख तथा दस्तावर (ज्याचा एकत्रित उल्लेख यात यापुढे 'उक्त कार्यकंत्राटाचा दस्त' असा करण्यात आला आहे) महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या प्रचलित तरतूदीप्रमाणे मुद्रांक शुल्क आकारणी करण्याची कार्यवाही करण्यात यावी."

२. उक्त नमुद स्पष्टीकरणात्मक सुचनांच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्याच्या सुचना देण्यात येत आहेत:-

- (१) उक्त कार्यकंत्राटाच्या संलेख तथा दस्ताची, उक्त कार्यकंत्राटाचा दस्त ज्याठिकाणी निष्पादित करण्यात आला आहे, त्या ठिकाणच्या संबंधित दुय्यम निबंधकाकडे नोंदणी अधिनियमाच्या कलम १८ नुसार नोंदणी करणे अनिवार्य नाही.
- (२) तथापि, उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्तावर महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची १ मधील अनुच्छेदानुसार यथोचित मुद्रांक शुल्क वसूल करणे क्रमप्राप्त आहे.
- (३) उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्तावर, उक्त दस्त निष्पादित करणाऱ्या संबंधित कंत्राटदाराने यथोचित मुद्रांक शुल्क शासनखाती भरले असल्याची खातरजमा उक्त दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेने करावी.
- (४) उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्तावर, उक्त दस्त निष्पादित करणाऱ्या संबंधित कंत्राटदाराने यथोचित मुद्रांक शुल्क शासनखाती भरले आहे किंवा नाही? याबाबत खातरजमा करण्यासाठी उक्त दस्त हा उक्त दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेने महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या कलम ३३ खाली अवरुद्ध करून संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांच्याकडे तात्काळ अभिनिर्णयाकरीता दाखल करावा.
- (५) उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेकडून उक्त दस्त प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांनी उक्त दस्त त्यांना प्राप्त झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या प्रचलित तरतूदीनुसार उक्त कार्यकंत्राटामध्ये नमुद रक्कम तथा मुल्यावर मुद्रांक शुल्काचे (दंडासह, लागू असल्यास) निर्धारण तथा आकारणी करून संबंधित कंत्राटदाराच्या नावे आवश्यकतेनुसार डिमांड तथा मागणीची नोटीस निर्गमित करावी आणि त्याची एक प्रत उक्त दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेला चिन्हांकित करावी.
- (६) संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांनी काढलेली मागणीची नोटीस मिळाल्याच्या दिनांकापासून ६० दिवसांच्या कालावधीच्या आत निर्धारित मुद्रांक शुल्काची (दंडासह, लागू असल्यास) रक्कम संबंधित कंत्राटदार याच्याकडून शासनखाती भरून घेण्याची कार्यवाही उक्त दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेने संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांचे मार्गदर्शनाने पार पाडावी.
- (७) अन्यथा, संबंधित कंत्राटदार यांचेकडून उक्त मुद्रांक शुल्काची रक्कम वसूल करण्याकरीता संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांनी महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियमाच्या तसेच अन्य प्रचलित कायद्याच्या तरतूदींचा वापर करण्यात यावा.
- (८) सदर शासन परिपत्रक निर्गमित होण्याच्या दिनांकापूर्वी निष्पादित झालेल्या उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्तांवर देय असलेल्या मुद्रांक शुल्काची आणि त्यावरील दंडाची (लागू असल्यास) वसुली

करण्याची कार्यवाही ही अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेने सदर परिपत्रक निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त ६ महिन्यांच्या कालावधीत पूर्ण करून त्याचा अनुपालनात्मक अहवाल नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे मार्फत शासनास सादर करावा.

(९) कोणत्याही परिस्थितीत शासनाच्या मुद्रांक शुल्करूपी महसूलाचे नुकसान होणार नाही, याची संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी आणि उक्त दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेने दक्षता घ्यावी.

(१०) वर नमुद सुचनांनुसार कार्यवाही केली जात असल्याबाबत नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी उक्त कार्यकंत्राटाच्या दस्ताच्या अन्य पक्षकार असलेल्या संबंधित शासकीय यंत्रणेचा संबंधित सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा/किंवा मुद्रांक जिल्हाधिकारी यांचेमार्फत नियमित आढावा घ्यावा.

३. सदर परिपत्रक हे, विधी व न्याय विभागाच्या अनौ. संदर्भ क्र.५७०/दिवाणी/१४६/गोपनीय/२०१८/“अ”-शाखा, दि.१२ मार्च, २०२० अन्वये प्राप्त अभिमत आणि वित्त विभाग अनौ.सं.क्र.३१४/व्यय-१०, दि.२४ नोव्हेंबर, २०२० अन्वये प्राप्त सहमतीच्या अनुषंगाने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०३१८१६३९५५४४१९ असा आहे. हा परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रितमकुमार जावळे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल महोदय, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.सभापती, विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई
४. मा.अध्यक्ष, विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई
५. सर्व मा.मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई
७. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
८. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई यांना विनंती की, त्यांनी सदर शासन परिपत्रक हे त्यांच्या अधिनस्त सर्व क्षेत्रीय यंत्रणांच्या अवलोकनार्थ तथा उचित कार्यवाहीकरीता पाठवून सदर परिपत्रकामध्ये नमुद कार्यकंत्राटाशी संबंधित दस्तांवर देय होणारे यथोचित मुद्रांक शुल्क शासनखाती जमा होईल याबाबत सुनिश्चिती करण्याचे निर्देशित करण्याची विनंती आहे.
९. जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

१०. नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
११. सर्व विभागीय आयुक्त
१२. सर्व जिल्हाधिकारी
१३. अपर मुद्रांक नियंत्रक, प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई
१४. महालेखापाल-१ व २ (मुंबई/नागपूर), महाराष्ट्र राज्य
१५. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१६. सर्व महानगरपालिका आयुक्त
१७. सर्व नगरपालिका/नगर परिषद, मुख्याधिकारी
१८. सर्व नोंदणी उपमहानिरीक्षक व मुद्रांक उपनियंत्रक (विभागीय कार्यालये)
१९. निवडनस्ती, कार्यासन म-१ (धोरण), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई